

VIRHEIDEN OPISSA

Raili Pool *Eesti keele teise keelena omandamise seaduspärasusi täis- ja osasihitise näitel.* Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis 19. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus 2007. 210 s. ISBN 978-9949-11-565-5.

Toisen kielen omaksumisen tutkimusperinteestä käsin ei viroa toisena kielenä ole tutkittu kovin pitkään, mutta viimeisen kymmenen vuoden aikana alan tutkimus on ollut melko intensiivistä, vaikka enimmäkseen myös melko pienimuotoista: alalta on ilmestynyt yksittäisiä artikkeleita ja maisterintutkielmia — siis sama tilanne kuin Suomessa. Varsinaiseen toisen kielen oppimiseen ja opetukseen liittyvän tutkimuksen lisäksi kaksikielisyttä Virossa on tutkittu myös muun muassa kielisosiologisesta ja kielipoliittisesta näkökulmasta. Keskeisen sijan on tietenkin saanut venäjänkielisiin kielenoppijoihin ja viro–venäjäkaksikielisyyteen kohdistuva tutkimus.

Perusteellisia ja laajoja tutkimuksia ei virosta toisena kielenä (samoin kuin ei suomestakaan toisena kielenä) kuitenkaan juuri ole. Raili Poolin työ lienee laajin ja syvällisin kuvaus siitä kielimuodosta, jota viroa toisena kielenään oppineet venäjänkieliset tuottavat. Tutkimuksen aineistosta valtaosa koostuu Tarton yliopiston venäjänkielisten opiskelijoiden kirjoittamista kokonaisista teksteistä ja haastattelupuheesta, lisäksi mukana on muun muassa koetilanteessa kerättyä aineistoa sekä kysely- ja haastattelua aineistoa opiskelijoilta ja vironopettajilta.

Tuoreiksi vertailukohdiksi tälle työlle asetuvat viimeaikaisista tutkimuksista Ülle Rannutin kaksikielisyttä kielisosiologisesta ja kielipoliittisesta näkökulmasta tarkasteleva väitöskirja (2005) ja Annekatrin Kaivapalun väitöskirja (2005), joka tosin käsittelee suomen kielen morfologian oppimista äidinkielen (viro tai venäjä) vaikutuksen kannalta. Suomen kielen oppimista käsittelevistä tutkimuksista Raili Poolin tutkimuksen vertailukohdaksi puolestaan asettuu Eeva Lähdemäen lisensiaatintyö (1995). Siinä tarkastelun kohteena olivat edistyneiden suomenruotsalaisten koetilanteissa kirjoittamat tekstit. Tutkimusmenetelmänä oli Lähdemäellä virheanalyysi.

Raili Poolin työ edustaa monin tavoin jatkoa toisen kielen omaksumisen tutkimusperinteen valtavirralle ja etenkin 1970-luvulta lähtien tällä alueella harastetulle tutkimukselle, jossa keskeisiä käsitteitä ovat oppijan kieli tai välikieli, siirtovaikutus (*transfer*) ja kielenoppijan erilaiset strategiat, mukaan lukien kommunikaatiostrategiat. Tälle tutkimusperinteelle tyypillisiä työkaluja ovat olleet koetilanteet ja niissä kerätty aineisto tai kielenopetuksen kontekstissa kerätty aineisto. Raili Poolin työ uudistaa tätä perinnettä testaamalla ja

soveltamalla vakiintuneita ja kanonisoituja kuvausmalleja.

Työn keskeinen metodinen työkalu on virheanalyysi. Vaikka kyseessä on artikkeliväitöskirja, artikkelien järjestys auttaa lukijaa helposti hahmottamaan sen punaisen langan: laajemmista perspektiiveistä yksittäisten ilmiöiden analyyseihin. Ensin tutustutaan perusaineistoon ja sen kirjoittajien virheisiin (ja verrataan niitä syntyperäisten vironkielisten tekemiin virheisiin), sitten pohditaan kielitaidon kehityksen päätepidettä, fossiloitumista, ja tästä edetään siihen, miten opettajat virheitä korjaavat ja arvioivat. Jo näissä kolmessa tämän väitöskirjan ensimmäisessä artikkelissa ehditään käyttää klassista virheanalyysiä, kontrastiivista näkökulmaa ja transferin käsitettä sekä tekstiaineiston analyysin lisäksi myös opettajille kohdistettua kyselyä ja arviointitestiä.

Tämän jälkeen siirrytään objektin sijaan valinnan omaksumisen analyysiin. Metodisina työkaluina mukaan tulevat edellisten lisäksi oppijoiden introspektion tutkimus, tyloginen näkökulma — tunnusmerkkisyshypoteesi ja sen testaus — ja sijaanvaihtelun syiden pohdinta kommunikaatiostrategian käsitteen (välttelyn) näkökulmasta.

Raili Poolin työn aineisto on hyvin valittu ja muodostaa kokonaisuuden, jota hän tarpeen tullen artikkelista toiseen kasvat-
taa läpi tutkimuksen. Pool hyödyntää tutkimuksessa kirjoitettujen tekstien ohella myös puhuttua aineistoa. Perusaineistoa laajennetaan yksittäisissä artikkeleissa tarpeen tullen pitkittäistutkimuksen ja näennäisaikaturkimuksen keinoin sekä erityyppisin informantein (opiskelijoiden lisäksi koululaiset). Kontrastiivinen ulottuvuus (viro–venäjä) on läsnä läpi tutkimuksen.

Kontrastiivisuuden lisäksi toinen läpi työn kulkeva ja toistuva motiivi on kielenopetuksen ja oppimisen ja sen tutkimuksen suhde. Raili Poolin vankka kokemus kielenopettajana Tarton yliopistossa näkyy kir-

jassa monessa kohdin. Kuten jo edellä tuli ilmi, tutkimuskysymykset ovat kiinnostavia virheanalyysin mahdollisuuksien testaamisen kannalta, mutta ne ovat myös relevantteja viron kielen opetuksen kannalta. Analyysien tulosten tulkinnassa näkyy tekijän pedagoginen kokemus ja tieto siitä, miten viroa opetetaan, millaisin oppimateriaalein ja millaisissa puitteissa. Tulosten sovellusarvoa kielenopetuksen kannalta punnitaan kirjassa ansiokkaasti pitkin matkaa.

Raili Poolin tutkimus keskittyy viron objektin sijaanvaihtelun omaksumiseen, mutta tutkimuksen kohteena ovat myös yleisemmin venäjänkielisten oppijoiden virheet kirjoitetussa ja puhutussa virossa, lähde- ja kohdekielen suhde kontrastiiviselta ja tylogiselta kannalta, syötöksen merkitys toisen kielen omaksumisessa ja kielenoppimisen ja -opetuksen suhde. Väitöskirjan artikkelit on järjestetty niin, että työlle muodostuu selkeä juoni: oppijan kielen virheiden kuvauksesta edetään spesifisemmin viron objektiin liittyviin kysymyksiin, niistä tunnusmerkkisyyden rooliin objektin omaksumisessa ja lopulta kielenoppijan kommunikaatiostrategioihin. Yksittäisillä artikkeleilla on selkeä rakenne, ja tutkimusasetelma ja -ongelma sekä käytetyt metodit ja lopputulokset on esitetty selväpiirteisesti. Argumentaation etenemistä on nautinnollista seurata. Metodiset valinnat ovat johdonmukaisesti perusteltuja ja pohjustettuja sekä kytkeytyvät kunkin artikkelin tutkimuskysymykseen. Raili Pool hyödyntää valitsemiaan metodeja perusteellisesti sekä samalla myös arvioi kriittisesti teoreettisten ja metodisten työkalujensa pystyvyyttä aineistoonsa.

Johdanto-osa on toimiva johdatus edellä kuvattuihin artikkeleihin. Varsinkin virheanalyysin metodia ja taustaa esitellään siinä esimerkilliseen tapaan. Tämä osuus olisi tosin myös antanut mahdollisuuden rohkeampaankin toisen kielen oppimisen

tutkimusperinteen arviointiin — vahvasti empiiriseen analyysiin pohjautuvien artikkelien tulosten perusteella.

Venäjänkielisten vironoppijoiden kielellisen tilanteen kuvaus painottuu opetuskontekstiin. Lukija jää kaipaamaan syvällisempää pohdintaa toisen ja vieraan kielen oppimistilanteiden eroista syötöksen kannalta sekä lyhyttä katsausta venäjänkielisten nuorten vironoppimiseen Virossa. Nyt oppimistilanteesta piirtyy kuva, joka vastaa toisen kielen oppimisen tutkimusperinteen valtavirran näkemystä kielen autonomisuudesta ja yksilöiden psykolingvististen prosessien keskeisyydestä. Jonkin verran tämä näkemys olisi siis kuitenkin voinut antaa tilaa sosiolingvivistisesti ja kielisosiologisestikin värityneelle näkökulmalle.

Raili Poolin tutkimus ohjaa taitavasti lukijaansa tekstin edetessä yhä syvemmälle toisen kielen oppimisen kysymyksiin sekä yksittäisen ilmiön omaksumisen kannalta että yleisemmin. Tutkimusaineisto on huolella kerätty ja riittävän monipuolinen. Kokonaisuuden kannalta aineisto on yhdistävä tekijä: vaikka kaikissa artikkeleissa ei käytetä täysin samaa aineistoa, perusaineistoa (Tarton yliopiston venäjänkielisiltä vironopiskelijoilta) täydennetään monipuolisesti tarpeen tullen lisäaineistolla ja opiskelijoiden ja opettajien haastatteluaineistolla.

Tämä tutkimus ei välttämättä avaa uusia teoreettisia näköaloja eikä siinä varsinaisesti kehitellä uusia kuvausmalleja. Sen ansiot ovatkin siinä, että tekijä kriittisesti testaa eri tutkijoiden malleja ja aiempia tutkimuksia ja ottaa ne tehokkaasti käyttöönsä aineiston monipuolisessa ja syvällisessä analyysissä. Raili Poolin artikkeliväitöskirja on taitavasti rakennettu kokonaisuus ja malliesimerkki soveltavasta kielentutkimuksesta onnistuneimmillaan. ■

JYRKI KALLIOKOSKI

Sähköposti: jyrki.kalliokoski@helsinki.fi

KIRJALLISUUS

- KAIVAPALU, ANNEKATRIN 2005: *Lähdekieli kielenoppimisen apuna*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Humanities 44.
- LÄHDEMÄKI, EEVA 1995: *Mikä meni pieleen? Ruotsinkielisten virheet suomen ainekirjoituksessa*. Fennistica 11. Turku: Åbo Akademi, finska institutionen.
- RANNUT, ÜLLE 2005: *Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile eestis*. Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid 14. Tallinn: TLÜ Kirjastus.